

بررسی کلیات (بخش دوم) اظهار نظر کارشناسی درباره: «لایحه اهداف و وظایف وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی»

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شماره مسلسل: ۲۰۳۳۲
کد موضوعی: ۲۷۰

مرکز پژوهش‌های
مجلس شورای اسلامی

دوره دوازدهم - سال اول
ثبت: ۱۹۰
تاریخ انتشار:
۱۴۰۳/۱۰/۱۷

عنوان گزارش:

بررسی کلیات (بخش دوم)
اظهار نظر کارشناسی درباره:
«لایحه اهداف و وظایف وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی»

نوع گزارش: طرح / لایحه ■ راهبردی □ نظارتی □

نام دفتر:

مطالعات فرهنگ و آموزش (گروه ورزش، میراث فرهنگی و گردشگری)

تهیه و تدوین:

سوسن چراغچی (گروه ورزش، میراث فرهنگی و گردشگری)

مدیر مطالعه:

سعید شفیعا

اظهار نظر کننده داخل مرکز:

یحیی مزروعی ابیانه (دفتر حقوقی)

ناظر علمی:

موسی بیات

گرافیک و صفحه آرایی:

نرگس امیراحمدی

ویراستار ادبی:

سیده مرضیه موسوی راد

واژه‌های کلیدی:

۱. لایحه اهداف، وظایف و اختیارات
۲. وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی
۳. بررسی کلیات لایحه

تاریخ شروع مطالعه:

۱۴۰۳/۵/۱

فهرست مطالب

۶	چکیده.....
۷	خلاصه مدیریتی.....
۸	۱. مقدمه و بیان مسئله.....
۱۰	۲. بررسی لایحه اهداف و وظایف وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی.....
۱۱	۳. پرداخت ناکافی به موضوع نفایس ذیل اصل (۸۳) قانون اساسی.....
۱۵	۴. الزامات اصل (۸۳) قانون اساسی.....
۱۶	۵. نتیجه گیری و پیشنهاد.....
۱۸	منابع و مأخذ.....

بررسی کلیات (بخش دوم) اظهار نظر کارشناسی درباره: «لایحه اهداف و وظایف وزارت میراث فرهنگی گردشگری و صنایع دستی»

چکیده

تبصره «۲» ماده واحده قانون تشکیل وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی مصوب ۱۳۹۸، دولت را مکلف کرد تا تغییرات مورد نیاز در شرح وظایف سازمان پیشین را در قالب یک لایحه به مجلس شورای اسلامی جهت تصویب، تقدیم کند. این تبصره، به منظور سهولت در انجام وظیفه فوق، قوانین مورد عمل سازمان پیشین را تأیید و تنفیذ کرد. بنابراین تنها تکلیف دولت ارائه تغییرات مورد نظر در قالب لایحه بوده است.

با وجود این لایحه اهداف و وظایف وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی، اگرچه متن و نگارش جدید دارد، اما برخی از پیش‌بینی‌های آن در محتوا، تکرار وظایف و اختیاراتی است که قبلاً به موجب قوانین و مقررات مورد عمل سازمان پیشین بوده‌اند. همچنین ورود لایحه به مبحث نفایس، (طی دو بند «۱۰ و ۴۱» ماده (۴)) اگرچه ضرورت اکید و مغفول حوزه میراث فرهنگی است، اما به گونه‌ای نامحسوس آمده است. هر چند استفاده از فرصت قانونگذاری در این لایحه برای رفع ابهام از این اصل قابل توجه است. پیشنهاد می‌شود، بندهای «۱۰ و ۴۱» از ماده (۴) لایحه اهداف و وظایف وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی (مربوط به موضوع نفایس) حذف شده و در عوض، تکلیف وزارت به انجام اقدام قانونی لازم در خصوص اجرای اصل (۸۳) قانون اساسی جایگزین شود. همچنین حذف موارد تکراری از لایحه و افزودن پیش‌بینی‌های مربوط به ضرورت‌های حوزه وزارت که یکی از مهم‌ترین ضرورت‌ها، تبیین نقش و مسئولیت عمومی مردم نسبت به حفاظت از میراث فرهنگی و میراث طبیعی است، پیشنهاد دیگر این گزارش خواهد بود.

مسئله اصلی

قانون تشکیل وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی، مصوب ۱۳۹۸، (تبصره «۲») ضمن تنفیذ قوانین پیشین مورد عمل سازمان میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی، دولت را موظف کرد تا تغییرات در شرح وظایف وزارخانه جدید را حداکثر ظرف مدت یک سال برای تصویب به مجلس شورای اسلامی ارائه کند. بدین ترتیب لزومی به تکرار شرح وظایف قانونی پیشین سازمان میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی، مصرح در قوانین موجود نیست. تنها تکلیف دولت پس از تشکیل وزارت مذکور، این بوده است که با شناسایی ضرورت‌ها و اقتضائات جدید وزارت در سه حوزه میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری، که قوانین موجود در خصوص آنها ساکت هستند یا نقایص و کاستی‌هایی دارند، مواد قانونی لازم برای برآورده ساختن هر یک از آنها را در قالب شرح وظایف وزارت تهیه و جهت تصویب به مجلس تقدیم کند. با وجود این، بخشی از اهداف، مأموریت‌ها و تکالیف قانونی سازمان پیشین، در قالب برخی از بندهای ۵۷ گانه ذیل ماده (۴) «لایحه اهداف و وظایف وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی»، خواه عیناً و خواه با برخی اضافات و تغییرات نگارشی، تکرار شده است. برای مثال، ثبت مصادیق میراث فرهنگی ملموس در فهرست آثار ملی قبلاً در چارچوب قانون راجع به حفظ آثار ملی و همچنین قانون اساسنامه سازمان میراث فرهنگی کشور، مصوب ۱۳۶۷ پیش‌بینی شده و با توجه به تنفیذ این قوانین در قالب تبصره «۲» ماده واحده قانون تشکیل وزارت، نیازی به تکرار این موضوع در بندهای ماده (۴) نیست. تنها لازم بوده است تا ثبت مصادیق میراث فرهنگی ناملموس و همچنین میراث طبیعی در قالب یک بند پیش‌بینی شود. همچنین موضوع پژوهش‌های مردم‌شناسی، باستان‌شناسی و معرفی، قبلاً در قوانین میراث فرهنگی موجود بوده که در لایحه نیز تکرار شده است.

نقاط قوت و ضعف طرح و لایحه

■ به نظر می‌رسد، تکرار مواد قانونی پیشین در لایحه ضمن طولانی کردن متن پیش‌نویس، موجب شده است که برخی پیش‌بینی‌های لازم به‌عنوان تغییرات در شرح وظایف وزارخانه، در این لایحه مغفول بماند. از جمله مهم‌ترین ضروریات پیش‌بینی نشده در لایحه اهداف و وظایف در حوزه میراث فرهنگی، عبارتند از: لزوم تبیین نقش و مسئولیت عمومی مردم نسبت به مشارکت در امر حفاظت از میراث فرهنگی و میراث طبیعی، لزوم انطباق موضوعات میراث فرهنگی با اهداف حفاظت از محیط زیست به خصوص در حوزه میراث فرهنگی ناملموس و تنوع فرهنگی، حمایت قضایی و بیمه‌ای از مأمورین یگان حفاظت میراث فرهنگی و غیره.

■ دو بند از ماده (۴) لایحه اهداف و وظایف، به موضوع نفایس، ذیل اصل (۸۳) قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، اختصاص داده شده است. با توجه به اینکه قبلاً هیچ قانونی در خصوص اجرای اصل (۸۳) به تصویب نرسیده، لذا پیش‌بینی دو بند مورد نظر در لایحه، در نقض صریح تبصره «۲» ماده واحده قانون تشکیل وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی است. دلیل این ادعا آن است که تبصره «۲» ماده واحده، صرفاً قوانین مورد عمل سازمان پیشین را تأیید کرده است. در حالی که در این قوانین، هیچ‌گونه پیش‌بینی و تکلیف صریحی در زمینه تعیین تکلیف موضوع نفایس ملی و نفایس منحصر به فرد وجود ندارد.

■ تبصره الحاقی آیین‌نامه اجرایی ماده (۸۸) قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت مصوب ۱۳۸۳ و نیز بند «ز» ماده (۱۱۴) قانون برنامه پنج‌ساله چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی، مصوب ۱۳۸۳ سازمان میراث فرهنگی و گردشگری (وزارت فعلی)، مرجع تشخیص اموال و بناهای دولتی نفایس بوده، اما این تکلیف از جهاتی واجد ایراد ماهوی است. زیرا اصل (۸۳) تنها یک عبارت کلی «بناها و اموال دولتی» از نفایس ملی و منحصر به فرد ارائه داده و هیچ‌یک از ابعاد جامع نفایس به‌ویژه تعریف دقیق و ارتباط آن با موضوع میراث فرهنگی و سایر آثار خارج از این حوزه، نحوه و معیارهای تشخیص نفایس، اموال منقول و نحوه اجرای این اصل را مشخص نکرده است. لذا

تعیین مرجع تشخیص نفایس در صلاحیت یک قانون دائمی و نه آیین‌نامه و یا قانون برنامه توسعه‌ای است.

■ اصل (۸۳) اگرچه به بناها و اموال دولتی اشاره کرده، اما گستره آن فراتر از حوزه عمل تنها یک دستگاه اداری و کلاً قوه مجریه است. بدین معنا که با توجه به ماهیت نهی و امری بودن این اصل، دایره شمول آن شامل قوه مقننه و قضائیه و عموم مردم ایران را دربر می‌گیرد. لذا تعیین وزارت میراث فرهنگی به عنوان مرجع تشخیص نفایس، دارای اشکال است. زیرا نفایس ذیل اصل (۸۳) می‌تواند شامل آثار طبیعی، هنری معاصر و سایر مصادیق ارزشمند با توجه به عرف روز جامعه باشد و لذا به حوزه وظایف تعداد دیگری از دستگاه‌های اجرایی مرتبط شود.

پیشنهاد‌های مرکز پژوهش‌ها

الف) آن دسته از بندهای ماده (۴) لایحه که قبلاً در قوانین حوزه میراث فرهنگی پیش‌بینی شده‌اند و تکرار اهداف و وظایف قانونی پیشین سازمان میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی هستند، نظیر ثبت آثار فرهنگی تاریخی منقول و غیر منقول، پژوهش، معرفی، کاوش‌های باستان‌شناسی و سایر وظایف حوزه گردشگری و صنایع دستی از متن لایحه حذف شوند.

ب) همچنین لازم است سایر تغییرات مورد نیاز وزارت که منطبق با نیاز آینده است در لایحه در نظر گرفته شود. از جمله این تغییرات در حوزه میراث فرهنگی و میراث طبیعی می‌توان به تبیین نقش و مسئولیت عمومی مردم نسبت به مشارکت در امر حفاظت از میراث فرهنگی و میراث طبیعی، لزوم انطباق موضوعات میراث فرهنگی با اهداف حفاظت از محیط زیست در حوزه میراث فرهنگی ناملموس و تنوع فرهنگی، حمایت قضایی و بیمه‌ای از مأمورین یگان حفاظت میراث فرهنگی، تعیین تکلیف مالکیت، نگهداری، حمل و نقل، نمایش و ورود و خروج اموال فرهنگی تاریخی منقول مجاز متعلق و در اختیار مردم، تدوین قانون جامع حمایت از میراث طبیعی ایران، تدوین قانون میراث فرهنگی ناملموس ایران، حمایت از حق نشر موزه‌ها و مجموعه‌های تاریخی در فضای مجازی، اطلس زبان‌های ایران و اطلس میراث طبیعی و لزوم همساز سازی نام‌های جغرافیایی ایران از حیث پیشینه فرهنگی تاریخی و غیره. از جمله ضروریات حوزه گردشگری، تبیین الزامات مربوط به صنعت گردشگری در سطح فرادستگاهی با مشارکت همه دستگاه‌های اجرایی ذی‌ربط است.

از این رو پیشنهاد می‌شود تا بندهای «۱۰ و ۴۱» ماده (۴) لایحه اهداف و وظایف وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی، حذف شده و در عوض، تهیه و تقدیم پیش‌نویس قانون اجرای اصل (۸۳) قانون اساسی جهت تصویب مجلس شورای اسلامی، به‌عنوان تکلیف وزارت در لایحه جایگزین دو بند موصوف شود.

۱. مقدمه و بیان مسئله

قانون تشکیل وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی مصوب ۱۳۹۸ [۱]، ضمن تأیید قوانین مورد عمل سازمان پیشین، دولت را مکلف به ارائه تغییرات در شرح وظایف وزارتخانه جدید به مجلس شورای اسلامی کرده است.^۱ مشابه این تنفیذ و تکلیف قبلاً در قانون تشکیل سازمان میراث فرهنگی و گردشگری، مصوب ۱۳۸۲ صورت گرفته بود.

از سال ۱۳۰۹ که اولین قانون حوزه میراث فرهنگی به تصویب قانونگذار ایران رسید تا سال‌ها و دهه‌های آتی، قوانین این حوزه متناسب با نیازها و اقتضات زمان تدوین قانون به تصویب رسیدند. قانون اساسنامه سازمان میراث فرهنگی کشور و فصل نهم کتاب پنجم تعزیرات (قانون مجازات اسلامی) از این جمله هستند [۲، ۳، ۴، ۵، ۶، ۷، ۸، ۹، ۱۰ و ۱۱]. متعاقباً قانون تشکیل سازمان میراث فرهنگی و گردشگری، مصوب ۱۳۸۲، ماده (۲) قانون اساسنامه سازمان میراث فرهنگی کشور و قانون توسعه

۱. ماده واحده قانون تشکیل وزارت میراث فرهنگی گردشگری و صنایع دستی، مصوب ۱۳۹۸/۴/۲۴، تبصره «۲»: «شرح وظایف این وزارتخانه مطابق قوانین مورد عمل سازمان مذکور خواهد بود و دولت موظف است تغییرات در شرح وظایف وزارتخانه جدید را حداکثر ظرف مدت یک‌سال برای تصویب به مجلس شورای اسلامی ارائه کند».

صنعت ایرانگردی و جهانگردی، مصوب ۱۳۷۰ را عیناً تنفیذ و تصریح کرد که شرح وظایف سازمان جدید ظرف ۶ ماه پس از تصویب قانون به تصویب کمیسیون مشترک تصویب کننده قانون مورد نظر خواهد رسید. این قانون تنها در تبصره ماده (۲)، با ذکر تعهدات مطروحه در کنوانسیون ۱۹۷۲ حفاظت میراث فرهنگی و طبیعی جهان در زمینه میراث طبیعی، این موضوع را نیز به تکالیف پیشین دستگاه در حوزه میراث فرهنگی (که در قوانین قبلی به ویژه قانون اساسنامه سازمان میراث فرهنگی کشور پیش بینی نشده بود) افزود.^۱

شایان توجه است که هر یک از قوانین پیشین حوزه (به ویژه قانون اساسنامه سازمان میراث فرهنگی کشور) با توجه به اقتضات و نیازهای حوزه میراث فرهنگی در زمان تدوین لایحه در نظر گرفته شده است.^۲ با این حال موضوع میراث فرهنگی نیز همچون سایر موضوعات جامعه در طول سال های پس از تصویب این قانون شاهد تحولاتی بود که برای پاسخ گویی به این تحولات نیاز به وضع قوانین جدید بوده است. برای مثال، با تصویب قانون کنوانسیون حراست از میراث فرهنگی ناملموس، مصوب ۱۳۸۴ و قانون الحاق دولت جمهوری اسلامی ایران به کنوانسیون حفاظت از میراث فرهنگی زیر آب، مصوب ۱۳۸۷ و همچنین با توجه به تحولات پدید آمده در زمینه میراث طبیعی و عدم تکافوی آیین نامه اجرایی تبصره ماده (۲) قانون تشکیل سازمان میراث فرهنگی و گردشگری، پیش بینی های قانونی و ضمانت های کیفی در زمینه سه حوزه نام برده (میراث فرهنگی ناملموس، میراث فرهنگی زیر آب و میراث طبیعی) از جمله نیازهای این حوزه است. همچنین در زمینه مدیریت گردشگری و ضرورت ها و اقتضات حوزه صنایع دستی نیز تغییراتی در شرح وظایف وزارت لازم است و به نظر می رسد اشاره تبصره «۲» قانون تشکیل وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی به تغییرات، پیشنهاد های قانونی برای رفع همین خلأ های قانونی باشد.

با وجود این، لایحه اهداف و وظایف، ضمن توجه به برخی تغییرات، سایر الزامات قانونی سه حوزه را نیز در قالب بندهای ماده (۴) تکرار کرده است. این امر از یک سو موجب اطاله متن و از سوی دیگر عدم پیش بینی ضرورت های جدید که قوانین موجود در خصوص آنها ساکت هستند، شده است. علاوه بر این لایحه اهداف و وظایف در قالب دو بند به مقوله نفایس ملی موضوع اصل (۸۳) قانون اساسی، به گونه ای ناقص پرداخته، در حالی که این اصل قانون اساسی، نیازمند قانونی جامع و کامل است. هدف گزارش حاضر تبیین موارد فوق و ارائه پیشنهادهای تقنینی در خصوص مورد است.

۱. قانون تشکیل سازمان میراث فرهنگی و گردشگری، مصوب ۱۳۸۲/۱/۲۳، «ماده (۲) - سازمان میراث فرهنگی و گردشگری بر اساس اساسنامه سازمان میراث فرهنگی کشور، مصوب ۱۳۶۷/۴/۲۸ و قانون توسعه صنعت ایرانگردی و جهانگردی، مصوب ۱۳۷۰/۷/۷ اداره می شود. تعیین وظایف و اختیارات این سازمان ظرف مدت ۶ ماه پس از تصویب این قانون با رعایت مفاد قانون برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، مصوب ۱۳۷۹/۱/۱۷ با جهت گیری و گذاری وظایف تصدی به بخش غیردولتی، حذف وظایف غیر ضرور، تفکیک وظایف ملی و استانی با پیشنهاد مشترک سازمان میراث فرهنگی و گردشگری و سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور و تأیید هیئت وزیران به تصویب کمیسیون مشترک رسیدگی کننده به این قانون خواهد رسید.

تبصره - سازمان میراث فرهنگی و گردشگری مکلف است به منظور هماهنگی در چگونگی امکان بهره گیری از میراث های طبیعی کشور و اجرای تعهدات مطروحه در کنوانسیون حفاظت میراث فرهنگی و طبیعی جهان نسبت به تدوین آیین نامه ای با پیشنهاد مشترک سازمان میراث فرهنگی و گردشگری و سازمان حفاظت محیط زیست اقدام کند. آیین نامه مذکور به تصویب هیئت وزیران خواهد رسید».

۲. با توجه به اینکه قانون الحاق ایران به کنوانسیون حمایت از میراث فرهنگی و طبیعی جهان در سال ۱۳۵۳ تصویب شده بود، سکوت قانون اساسنامه سازمان میراث فرهنگی کشور، مصوب ۱۳۶۷ راجع به میراث طبیعی، از جمله کاستی های این قانون است.

۲. بررسی لایحه اهداف و وظایف وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی

طبق ماده واحده قانون تشکیل وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی، مصوب ۱۳۹۸/۵/۲۶ سازمان سابق میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری «با تمامی اختیارات و وظایفی که به موجب قوانین و مقررات در مواردی که مغایر شرع نیست» به وزارت مذکور در عنوان قانون تبدیل شد. بدین ترتیب در صدر ماده واحده بر این موضوع تأکید شد که وزارت مورد نظر بر اساس قوانین و مقررات پیشین که مغایر شرع نباشند، تشکیل می‌شود. همچنین در تبصره «۲» ماده واحده تصریح شد: «شرح وظایف این وزارتخانه، مطابق قوانین مورد عمل سازمان مذکور خواهد بود و دولت موظف است تغییرات در شرح وظایف وزارتخانه جدید را حداکثر ظرف مدت یک سال برای تصویب به مجلس شورای اسلامی ارائه کند».

بدین ترتیب دو موضوع در تبصره «۲» مورد تأکید قرار گرفته است. اول آنکه، شرح وظایف وزارتخانه جدید مبتنی بر قوانین پیشین است که پیش از تشکیل وزارتخانه، مورد عمل سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری قرار داشته است. دوم، دولت موظف است، صرفاً تغییرات در شرح وظایف وزارتخانه جدید را حداکثر ظرف مدت یک سال پس از تصویب ماده واحده به مجلس شورای اسلامی ارائه نماید. روشن است که عبارت «تغییرات در شرح وظایف وزارتخانه جدید» مذکور در تبصره «۲» ماده واحده، به معنای الزام دولت به تغییر وظایف قانونی پیشین نیست. زیرا این قوانین در ابتدای تبصره مورد تأیید و تنفیذ ماده واحده قرار گرفته‌اند، بلکه مقصود از تغییرات، ضرورت‌ها و اقتضائاتی است که در قوانین قبلی پیش‌بینی نشده و یا دارای نقایص و کاستی‌هایی بوده و لازم است در شرح وظایف جدید، اصلاح و تکمیل شوند. همچنین واضح است که طبق تبصره «۲» ماده واحده مورد نظر، هیچ‌گونه تکلیف و ضرورتی به تکرار شرح وظایف تصریح شده در قوانین پیشین در لایحه اهداف و وظایف، نبوده است. زیرا ماده واحده قانون تشکیل وزارت، این قوانین را تنفیذ کرده است و نیز دولت باید تغییرات در شرح وظایف را ظرف مدت یک سال به مجلس شورای اسلامی تقدیم کند.

این موضوع بر این نکته مهم دلالت دارد که با توجه به تغییر و تحولات سال‌های اخیر در موضوعات و مفاهیم سه حوزه میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی و به خصوص تشکیل وزارتخانه به جای سازمان پیشین که در برخی موضوعات نیازمند پشتیبانی‌های قانونی است، اعمال برخی تغییرات در قوانین پیشین - اعم از تغییرات اصلاحی و تکمیلی - ضرورت دارد و لذا ماده واحده این اختیار را برای تدوین قانون مکمل به دولت داده است.

به هر حال لایحه اهداف و وظایف وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی که پس از تشکیل وزارتخانه به مجلس شورای اسلامی تقدیم شد، حاوی موادی است که بعضاً تکرار موضوعات و پیش‌بینی‌های قبلی موجود در قوانین مرتبط با سه حوزه به‌ویژه قانون اساسنامه سازمان میراث فرهنگی کشور، مصوب ۱۳۶۷ و قانون توسعه صنعت ایرانگردی و جهانگردی بوده و از این نظر در نقض تبصره «۲» ماده واحده قانون تشکیل وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی، عمل شده است.

از جمله این موارد عبارت است از: ثبت اموال فرهنگی تاریخی و یا اموال واجد شئون ملی در فهرست آثار ملی (بندهای «۳۰» و «۳۲») که این موضوع پیشتر در قانون راجع به حفظ آثار ملی مصوب ۱۳۰۹، تبصره «۲» ماده واحده قانون تجدید استخدام آندره گدار، مصوب ۱۳۲۳ [۳]، قانون ثبت آثار ملی، مصوب ۱۳۵۲ و قانون اساسنامه سازمان میراث فرهنگی کشور، مصوب ۱۳۶۷ به عنوان تکلیف دولت و متعاقباً سازمان میراث فرهنگی کشور پیش‌بینی شده بود.

موضوعات تکراری دیگر که قبلاً در بندهای ماده (۳) قانون اساسنامه سازمان میراث فرهنگی کشور پیش‌بینی شده بودند، عبارتند از: تعیین حرائم آثار و ابلاغ ضوابط حفاظتی آنها (بندهای «۳۲» و «۴۲»)، بررسی‌های مردم‌نگاری و پژوهش‌های مردم‌شناسی و کاوش‌های باستان‌شناسی (بند «۲۴»)، اظهار نظر در خصوص کلیه طرح‌های عمرانی جامع و تفصیلی در رابطه با مناطق فرهنگی تاریخی (بند «۳۴»)، شناسایی و در اختیار گرفتن اموال دارای ارزش‌های فرهنگی تاریخی که توسط دستگاه‌های مسئول ضبط شده است (بند «۲۳»)، معرفی میراث فرهنگی (بند «۲۴»)، ایجاد و توسعه موزه‌ها (بند «۳۹») و غیره. در حوزه گردشگری می‌توان به تکرار وظیفه پیشنهاد تأسیس مناطق نمونه گردشگری

به هیئت وزیران (بند «۴۸») موضوع آیین نامه اجرایی نحوه تشکیل و اداره مناطق نمونه گردشگری [۱۲] و نیز وظیفه صدور مجوز، تدوین و ابلاغ ضوابط تخصصی، ایجاد بهره برداری، نظارت، ارزیابی کیفیت و درجه بندی تأسیسات خدمات و فعالیت های گردشگری (بند «۴۷») موضوع قانون توسعه صنعت ایرانگردی و جهانگردی [۱۳] قانون تشکیل سازمان میراث فرهنگی و گردشگری [۱۴] و آیین نامه ایجاد، اصلاح، تکمیل، درجه بندی و نرخ گذاری تأسیسات گردشگری، مصوب ۱۳۹۴ [۱۵] اشاره کرد.

به موازات تکرار تکالیف قانونی قبلی در لایحه، برخی ضرورت های سه حوزه در لایحه مغفول مانده اند. برای مثال در حوزه میراث فرهنگی، موضوع حمایت از میراث فرهنگی زیر آب، به عنوان یک تکلیف ملی با توجه به تعهدات بین المللی کشور، حمایت از مالکین خصوصی اموال فرهنگی تاریخی ثبت شده در فهرست آثار ملی و حمایت از حقوق مالکیت معنوی آثار فرهنگی تاریخی به ویژه آثار متعلق به مالکین خصوصی، مورد توجه قرار نگرفته است. همچنین ایجاد زمینه برای مشارکت مردم در امر حفاظت از میراث فرهنگی و میراث طبیعی از جمله مواردی است که با پیش بینی آن به عنوان یک بند یا ماده قانونی در لایحه اهداف و وظایف، تحول مهمی در همه ابعاد حمایت از میراث فرهنگی و طبیعی و کاربرد آنها در حیات جاری جامعه ایجاد خواهد کرد، اما این موضوع مهم نیز در لایحه پیش بینی نشده است. از دیگر تغییرات لازم عبارتند از: تعیین تکلیف مالکیت، نگهداری، حمل و نقل، نمایش و ورود و خروج اموال فرهنگی تاریخی منقول مجاز متعلق و در اختیار مردم، تکلیف به تدوین دو قانون جامع حمایت از میراث طبیعی ایران و قانون میراث فرهنگی ناملموس ایران، حمایت از حق نشر موزه ها و مجموعه های تاریخی در فضای مجازی، تهیه اطلس زبان های ایران و اطلس میراث طبیعی و لزوم همسان سازی نام های جغرافیایی از حیث پیشینه فرهنگی تاریخی ایران، تشکیل کارگروه ملی حمایت از میراث فرهنگی زیر آب.

با وجود این، برخی پیش بینی های لازم در قالب مواد و تبصره هایی در لایحه مشاهده می شود که در واقع همان تغییرات مورد نظر در تبصره «۲» ماده واحده مذکور است. از جمله تغییرات جدید اعمال شده در متن لایحه، موضوع تشخیص نفایس و مجوز خروج و ورود نفایس ملی، طی بندهای «۱۰ و ۴۱» ماده (۴) لایحه است. با وجود این موضوع نفایس، در ماهیت فراتر از حیطه اختیارات و تکالیف وزارت مذکور است.

۳. پرداخت ناکافی به موضوع نفایس ذیل اصل (۸۳) قانون اساسی

اصل (۸۳) قانون اساسی بیان می دارد: «بناها و اموال دولتی که از نفایس ملی باشد قابل انتقال به غیر نیست، مگر با تصویب مجلس شورای اسلامی آن هم در صورتی که از نفایس منحصر به فرد نباشد».

شرح مذاکرات مجلس بررسی نهایی قانون اساسی در خصوص اصل (۸۳) نشان می دهد که مقصود تدوین کنندگان این اصل، مشخصاً آثار فرهنگی تاریخی منقول و غیر منقول ایران و مقصود ایشان از واژه انتقال در مورد اموال منقول، خارج کردن این اموال از کشور بوده است.^۱ با وجود این، عدم تصریح این موضوع و عدم تعریف دقیق نفایس ملی و منحصر به فرد و در عوض درج عبارت کلی «بناها و اموال دولتی» در اصل (۸۳)، ارتباط موضوع نفایس با مقوله میراث فرهنگی را در پرده ای از ابهام گذارده است. در عین حال با وجود جامعیت عبارت بناها و اموال دولتی، شمول آثار خارج از حوزه میراث فرهنگی نظیر آثار هنری معاصر نیز در این اصل روشن نیست. همچنین مقصود اصل (۸۳) از واژه انتقال مشخص نیست. زیرا انتقال در خصوص اموال منقول به معنای جابه جایی اشیای فرهنگی تاریخی و خارج کردن آنها از کشور بوده و در خصوص اموال غیر منقول، به معنای انتقال مالکیت و یا واگذاری و بهره برداری این اموال است. عدم تعیین مرجع تشخیص نفایس و یا معیارهای تشخیص آنها، عدم اشاره به اموال و بناهای نهادهای عمومی غیر دولتی و نیز عدم تعیین تکلیف آن دسته از مصادیق نفایس که

۱. «صورت مشروح مذاکرات مجلس بررسی نهایی قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، جلسات سی و دوم تا پنجاهم»، جلسه سی و سوم، صص ۸۶۰-۸۵۶.

۲. اصل (۸۳) قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران: «بناها و اموال دولتی که از نفایس ملی باشد قابل انتقال به غیر نیست، مگر با تصویب مجلس شورای اسلامی آن هم در صورتی که از نفایس منحصر به فرد نباشد».

مالکیت خصوصی دارند، از دیگر ابهامات اصل (۸۳) هستند.

با توجه به تحولات پدید آمده در موضوعات میراث فرهنگی و پدیدار شدن مفاهیمی جدید در این حوزه در سال‌ها و دهه‌های پس از تصویب قانون اساسی، به‌ویژه تشکیل نهاد حاکمیتی سازمان میراث فرهنگی کشور و تمرکز دولت بر حمایت از میراث فرهنگی، تفسیر اصل (۸۳) در قالب یک قانون مشخص و تبیین همه ابعاد موضوع نفایس، نیز از ضرورت‌های این حوزه بوده است.

با وجود این، هنوز قانونی جامع و کامل در این خصوص به تصویب نرسیده است و در غیاب این قانون کامل و دقیق، برخی قوانین و مقررات حوزه‌های مختلف، اشارات محدودی به موضوع اصل (۸۳) و ارتباط آن با آثار و بناهای تاریخی و یا حتی آثار هنری کرده‌اند. در عین حال این قوانین، مرتبط با حدود وظایف دستگاه‌های ذی‌ربط بوده و به تفسیر و تبیین موضوع نفایس ذیل اصل (۸۳) نپرداخته‌اند. ماده (۱۱۵) [قانون محاسبات عمومی، مصوب ۱۳۶۶](#)، قانون تأسیس سازمان جمع‌آوری و فروش اموال تملیکی و اساسنامه آن، مصوب ۱۳۷۰، تبصره بند «د» ماده (۸۸) قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت و برخی مواد برنامه‌های توسعه از این جمله‌اند.

شایان توجه است که آیین‌نامه اجرایی ماده (۸۸) [قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت، سازمان میراث فرهنگی و گردشگری](#) را به‌عنوان «مرجع تشخیص اموال و بناهای دولتی که از نفایس می‌باشند»، معرفی کرد و این مرجعیت در بند «ز» ماده (۱۱۴) [قانون برنامه پنج‌ساله چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی](#)، مصوب ۱۳۸۳ نیز تکرار شد.

با این حال، این تصریح کافی نبوده و با وجود ابهامات مربوط به ماهیت، مصادیق، معیارهای تشخیص و گستره شمول نفایس و لذا ارتباط وظایف دستگاه‌های اجرایی ذی‌مدخل در تشخیص و حفظ و نگهداری مصادیق نفایس و نیز ضمانت‌های کیفری لازم، ضروری بوده است با وضع [قانون اجرای اصل \(۸۳\)](#)، همه ابعاد موضوع نفایس به شرح فوق، تبیین شود.

جامعیت عنوان «بناها و اموال دولتی» در اصل (۸۳) از یک‌سو و تحولات جدید در مفاهیم مربوط به موضوع از جمله پیدایش مفهوم میراث طبیعی، این ظرفیت را ایجاد کرده است تا موضوعاتی که خارج از حوزه میراث فرهنگی بوده، اما به‌نوعی دارای ارزش نفاست و منحصر به فرد بودن هستند، نیز قابل تعریف و تبیین ذیل اصل (۸۳) باشند.^۱

با وجود این لایحه اهداف و وظایف در غیاب قانون پایه قبلی، تنها به ذکر دو جنبه از موضوع اصل (۸۳) یعنی تشخیص نفایس به‌عنوان تکلیف وزارت در قالب بند «۱۰» ماده (۴) و ضوابط ورود و خروج اموالی که در زمره نفایس هستند، در قالب بند «۴۱»^۲ پرداخته است.

ذکر مجدد این موضوع لازم است که طی تبصره الحاقی آیین‌نامه اجرایی ماده (۸۸) قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت، سازمان میراث فرهنگی کشور «مرجع تشخیص اموال و بناهای دولتی که از نفایس می‌باشند» شناخته شده بود.

شایان ذکر است که در برخی قوانین و مقررات و حتی آرا و نظریات حقوقی، اشاراتی به ممنوعیت واگذاری و فروش نفایس وجود دارد. موضوع بعضی از این قوانین، مشخصاً مرتبط با وظایف دستگاه ذی‌ربط هستند و به‌طور مستقیم و یا غیر مستقیم ارتباط موضوعی نفایس ذیل اصل (۸۳) قانون اساسی با میراث فرهنگی را به‌طور محدود مورد اشاره قرار داده‌اند. برخی دیگر مشخصاً مربوط به امور میراث فرهنگی هستند، اما در هیچ‌کدام از آنها، ابعاد نفایس و تکلیف دستگاه‌های مجری مشخص نشده است.

این قوانین و مقررات به شرح ذیل هستند:

۱. ماده (۱۱۵) [قانون محاسبات عمومی کشور](#)،^۴ مصوب ۱۳۶۶. این ماده، فروش اموال غیر منقول متعلق به وزارات، تخانه‌ها و مؤسسات دولتی

۱. معاونت حقوقی رئیس‌جمهور در «رای و اعلام نظر درباره واگذاری زمین در محدوده ژئوپارک و غار نمکدان قشم»، مورخ ۱۳۹۹/۱۱/۱۸ میراث طبیعی ثبت شده در فهرست جهانی را مشمول نفایس ذیل اصل (۸۳) قانون اساسی شناخته است. برای اطلاعات بیشتر به گزارش ارائه بسته تقنینی جامع میراث طبیعی ایران، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، مسلسل ۱۹۵۶۵، دی ۱۴۰۲، ص ۱۰ مراجعه شود.

۲. لایحه اهداف و وظایف وزارت میراث فرهنگی گردشگری و صنایع دستی، ماده (۴) بند «۱۰»: «تشخیص مصادیق نفایس ملی و منحصر به فرد موضوع اصل (۳۸) قانون اساسی.

تبصره - ضوابط نحوه تشخیص مصادیق نفایس ملی و منحصر به فرد موضوع این بند، به تصویب شورای عالی میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی می‌رسد».

۳. لایحه اهداف و وظایف وزارت میراث فرهنگی گردشگری و صنایع دستی، ماده (۴) بند «۴۱»: «صدور مجوز ورود و خروج موقت اشیای واجد ارزش - فرهنگی تاریخی در چارچوب قوانین و مقررات مرتبط تبصره - خروج موقت اشیای فرهنگی - تاریخی و هنری واجد ارزش تاریخی و جزو نفایس ملی و منحصر به فرد از مرزهای بین‌المللی کشور پس از تأیید وزارت، منوط به اخذ مجوز از هیئت‌وزیران می‌باشد».

۴. قانون محاسبات عمومی کشور، ۱۳۶۶/۶/۱، ماده (۱۱۵): «فروش اموال غیر منقول وزارات، تخانه‌ها و مؤسسات دولتی که مازاد بر نیاز تشخیص داده شود به استثنای اموال غیر منقول مشروحه زیر: ۱. اموال غیر منقولی که از نفایس ملی باشد، ۲. تأسیسات و استحکامات نظامی و کارخانجات اسلحه و مهمات‌سازی، ۳. آثار و بناهای تاریخی».

(مازاد بر نیاز ایشان) که جزو نفایس ملی و آثار و بناهای تاریخی هستند را ممنوع اعلام کرده، در این ماده هیچ گونه تعریفی از نفایس ملی و نیز اشاره‌ای به نفایس منحصر به فرد نشده است.

۲. تبصره ماده (۸) **قانون تأسیس سازمان جمع‌آوری و فروش اموال تملیکی و اساسنامه آن**. مربوط به تحویل اموال نفایس ملی، به تشخیص هیئت کارشناسی سه نفره (که یکی از اعضای آن کارشناس میراث فرهنگی است) به دستگاه اجرایی ذی ربط است. این تبصره با ذکر اموال واجناسی که دارای «ارزش‌های ویژه» بوده «و یا نشان دهنده هنر ملی در زمان‌های مختلف باشند» و یا «آثار هنری دیگری که جزء نفایس باشد»، دامنه شمول نفایس ذیل اصل (۸۳) را از میراث فرهنگی به حوزه هنر معاصر و هنر ملی گسترش داده است.^۱

۳. تبصره «۲» بند «د» ماده (۸۸) **قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت** که واگذاری بناها و اموال دولتی که از نفایس ملی هستند، را مجاز ندانسته است.^۲ در این تبصره نیز اشاره‌ای به نفایس منحصر به فرد نشده است.

۴. ماده (۸) آیین‌نامه اجرایی ماده (۸۸) **قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت**.^۳

۵. مصوبه «اصلاح تبصره الحاقی ماده (۸) آیین‌نامه اجرایی ماده (۸۸) **قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت**»^۴ [۱۶] برخلاف تبصره ماده (۸) **قانون تأسیس سازمان جمع‌آوری و فروش اموال تملیکی و اساسنامه آن** که تشخیص نفایس موضوع آن قانون را به عهده هیئتی سه نفره از جمله نماینده سازمان میراث فرهنگی کشور گذارده بود، مصوبه حاضر تشخیص نفایس را به طور کلی به سازمان میراث فرهنگی (وزارت فعلی) واگذار کرده است. این در حالی است که حوزه نفایس فراتر از موضوع میراث فرهنگی است و سایر حوزه‌ها نظیر علمی، هنری، میراث طبیعی و غیره را در بر می‌گیرد. لذا مشارکت دستگاه‌های اجرایی مرتبط در امر تشخیص نفایس ضرورت دارد.

۶. رأی هیئت عمومی دیوان عدالت اداری در مورد ابطال بند «۳» مصوبه ۱۳۷۳/۷/۳ شورای سازمان میراث فرهنگی کشور، ۱۳۸۱/۹/۲۴ [۱۷].

۷. بند «الف» ماده (۲۷) آیین‌نامه مدیریت، سامان‌دهی، نظارت و حمایت از مالکان و دارندگان اموال فرهنگی - تاریخی منقول مجاز^۵ [۱۸]. این آیین‌نامه تعریفی از نفایس ارائه نداده و صرفاً اماکن تاریخی متعلق به سازمان که جزو نفایس هستند را از شمول آیین‌نامه مستثنا کرده است. با اینکه موضوع این آیین‌نامه اموال فرهنگی تاریخی منقول مجاز متعلق به مردم بوده، اما آیین‌نامه اشاره‌ای به آن دسته از اموال منقول نفایس ملی و یا منحصر به فرد نکرده است.

۸. بند «ز» ماده (۱۱۴) **قانون برنامه پنج‌ساله چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی**.^۷ این بند نیز تشخیص نفایس را به عهده سازمان میراث فرهنگی و گردشگری قرار داده است. به نظر می‌رسد با تصریح این بند قانونی، بخش مهمی از نفایس، یعنی بناها و اماکن تاریخی، به گونه‌ای که مورد نظر تدوین‌کنندگان قانون اساسی بوده، از شمول اصل (۸۳) خارج شده است.

۱. قانون تأسیس سازمان جمع‌آوری و فروش اموال تملیکی و اساسنامه آن، ۱۳۷۰/۱۰/۲۴ ماده (۸) تبصره: «اموال واجناسی که بنا به تشخیص هیئتی مرکب از یک نفر کارشناس منتخب مجمع عمومی، یک نفر کارشناس سازمان میراث فرهنگی کشور و بر حسب مورد یک نفر کارشناس دستگاه اجرایی ذی ربط با توجه به اصل هشتاد و سوم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران از نفایس ملی باشد و یا دارای ارزش‌های ویژه بوده و یا نشان دهنده هنر ملی در زمان‌های مختلف باشد و همچنین آثار هنری دیگری که جزء نفایس باشد با ذکر مشخصات کامل در هر مورد برای حفظ و نگهداری به دستگاه اجرایی ذی ربط تحویل می‌گردد».

۲. قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت، ۱۳۸۰/۱۱/۲۷ ماده (۲۷) تبصره «د»، تبصره «۲» ماده (۸۸): «واگذاری بناها و اموال دولتی که از نفایس ملی می‌باشند مشمول حکم این بند نمی‌گردد».

۳. آیین‌نامه اجرایی ماده (۸۸) **قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت**، مصوب ۱۳۸۱/۷/۱، ماده (۸): «واگذاری و اجاره بناها و اموال دولتی که از نفایس ملی می‌باشند مشمول حکم این آیین‌نامه نمی‌گردد».

۴. تبصره الحاقی ماده (۸) آیین‌نامه اجرایی ماده (۸۸) **قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت**، موضوع تصویب‌نامه شماره ۲۷۹۲۶/ت ۲۹۴۳۸، مورخ ۱۳۸۲/۷/۸ به شرح زیر اصلاح می‌گردد: «تبصره - مرجع تشخیص اموال و بناهای دولتی که از نفایس ملی می‌باشند، سازمان میراث فرهنگی و گردشگری است».

۵. مجموعه قوانین و مقررات میراث فرهنگی صنایع دستی و گردشگری، ۱۳۸۸، ص ۴۲۵.

۶. آیین‌نامه مدیریت، سامان‌دهی، نظارت و حمایت از مالکان و دارندگان اموال فرهنگی - تاریخی منقول مجاز، ۱۳۸۴/۵/۱۰ بند «الف»، ماده (۷۲): «سازمان میراث فرهنگی و گردشگری به منظور حمایت از مالکان و دارندگان قانونی اموال فرهنگی و نیز حمایت از فعالیت مؤسسات، کارگاه‌ها و موزه‌های خصوصی موضوع این آیین‌نامه اقدامات زیر را انجام خواهد داد: الف- اماکن تاریخی متعلق به سازمان را که جزء نفایس ملی محسوب نمی‌شوند، به طور رایگان به مدت محدود و یا اجاره به شرط تملیک در اختیار مجموعه‌ها، موزه‌ها و کارگاه‌های مرمت اموال فرهنگی تاریخی قرار خواهد داد».

۷. قانون برنامه پنج‌ساله چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی، ۱۳۸۶/۶/۱۱ بند «ز» ماده (۱۱۴): «به سازمان میراث فرهنگی و گردشگری اجازه داده می‌شود به منظور اعطای مجوز کاربری و بهره‌برداری مناسب از بناها و اماکن تاریخی قابل احیا با استفاده از سرمایه‌گذاری بخش خصوصی داخلی و خارجی، صندوق احیا و بهره‌برداری از بناها و اماکن تاریخی - فرهنگی را ایجاد نماید. بناها و اماکن تاریخی قابل احیا به استثنای نفایس (املاک و اموال) ملی به تشخیص سازمان مذکور از شمول ماده (۱۱۵) **قانون محاسبات عمومی کشور**، مصوب ۱۳۶۶/۶/۱ خارج است. اساسنامه این صندوق به پیشنهاد سازمان فوق به تصویب هیئت‌وزیران خواهد رسید».

قانون احکام دائمی برنامه‌های توسعه کشور^۱ [۱۹].

۱۰. بند «پ» ماده (۱۰) قانون برنامه پنج‌ساله ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران^۲ [۲۰]، در این بند استفاده از دارایی‌های دولت که جزو نفایس هستند به‌عنوان پشتوانه انتشار صکوک اسلامی، مستثنا شده است. چنانچه مقصود این بند قانونی از نفایس ذیل اصل (۸۳) به‌عنوان پشتوانه انتشار صکوک اسلامی، جواهرات ملی باشد، در این صورت، دایره شمول نفایس از نظر این قانون فراتر از میراث فرهنگی بوده (هرچند جواهر ملی نیز بخشی از میراث فرهنگی ایران بوده و به سایر آثار دارای ارزش ملی گسترش یافته است).

۱۱. ماده (۱۷۹) قانون آیین‌نامه داخلی مجلس شورای اسلامی^۳ [۲۱]. این ماده قانونی ضمن تأکید بر ممنوعیت فروش نفایس منحصر به فرد، دولت را مکلف می‌کند که قبل از اقدام برای فروش نفایس ملی طبق اصل (۸۳)، قبلاً لایحه مربوطه را به مجلس شورای اسلامی تقدیم کند. در این ماده، با به‌کارگیری واژه فروش، بخشی از ابهام مربوط به عدم تعریف واژه انتقال در اصل (۸۳) مرتفع شده است. با وجود این، این امر سبب محدود شدن مفهوم انتقال - مورد نظر اصل (۸۳) - صرفاً به فروش شده و سایر مصادیق انتقال از جمله جابه‌جایی مکانی اشیای نفیس و خارج کردن آنها از کشور را از دایره شمول اصل (۸۳) خارج کرده است. اگرچه مقصود قانون از ارائه لایحه به مجلس، مشخصاً مربوط به فروش اموال نفیس به صورت موردی است، اما به نظر می‌رسد از این بند، تدوین یک لایحه راجع به کلیت موضوع نفایس با در نظر گرفتن همه ابعاد آن را می‌توان استنباط کرد. در این صورت، ارائه لایحه قانون اجرای اصل (۸۳) قانون اساسی توسط دولت امکان‌پذیر است.

۱۲. دستورالعمل تشکیل کمیته تشخیص نفایس و تعیین کاربری هم‌شأن آثار غیر منقول، ابلاغی وزیر اسبق میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی [۲۲].

تدوین و ابلاغ دستورالعمل مورد نظر با استناد به تبصره ماده (۸) آیین‌نامه اجرایی ماده (۸۸) قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت^۴، صورت گرفته است. با توجه به اینکه اصل (۸۳) قانون اساسی مرجع تشخیص نفایس را مشخص نکرده، لازم بود این موضوع طی قانون مربوط به اجرای اصل (۸۳) تبیین شود. شایان ذکر است که قانون تأسیس سازمان جمع‌آوری و فروش اموال تملیکی و اساسنامه آن، مصوب ۱۳۷۰، تشخیص اموال موضوع نفایس ملی را به یک هیئت سه‌نفره واگذار کرد که یکی از اعضای آن نماینده سازمان میراث فرهنگی است. با توجه به ارجحیت قانون نسبت به مصوبه دولت از یک‌سو و فقدان قانون تفسیر اصل (۸۳) قانون اساسی از سوی دیگر به نظر می‌رسد تدوین و ابلاغ دستورالعمل داخلی تشکیل کمیته ملی نفایس که مبنای تصمیم‌گیری و اقدام راجع به موضوع نفایس به‌عنوان امری ملی و فرادستگاهی، توسط وزارت مذکور صرفاً با استناد به تبصره الحاقی آیین‌نامه مورد نظر، فاقد وجاهت قانونی بوده و لازم است مصوبه مورد نظر از حیث انطباق با قوانین موجود، توسط دیوان عدالت اداری مورد ملاحظه و بررسی قرار گیرد.

۱۳. رأی و اعلام نظر معاونت حقوقی رئیس‌جمهور درباره واگذاری زمین در محدوده ژئوپارک و غار نمکدان قشم، مورخ ۱۳۹۹/۱۱/۱۸. این رأی که با توجه به شروع مجدد فعالیت‌های پرورش میگو در عرصه محدوده میراث طبیعی بوخو (ژئوپارک قدیم قشم) صادر شد، اثر ملی طبیعی ثبت شده در فهرست آثار جهانی، در زمره نفایس ملی موضوع اصل (۸۳) قانون اساسی شناخته شده است^۴ [۲۳].

۱. قانون احکام دائمی برنامه‌های توسعه کشور، ۱۳۹۵/۱۱/۰۱ ماده (۲۷): «با توجه به اهمیت و ضرورت مرمت بناهای تاریخی و فرهنگی و احیای بافت‌های ارزشمند کشور، به تمامی دستگاه‌های اجرایی اجازه داده می‌شود بهره‌برداری از بناها و اماکن تاریخی - فرهنگی ثبت شده در فهرست آثار ملی (به‌استثنای نفایس ملی) در اختیار خود را با تعیین کاربری که از سوی سازمان میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی در چارچوب ضوابط و مقررات مشخص می‌شود به بخش خصوصی و تعاونی واگذار کنند. اجرای این ماده از شمول جزء «۳» ماده (۱۵) قانون محاسبات عمومی کشور مصوب ۱۳۶۶/۱/۱ مستثنا می‌باشد.»

۲. قانون برنامه پنج‌ساله ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران (۱۴۰۰-۱۳۹۶) ماده (۱۰) بند «پ»: «به وزارت امور اقتصادی و دارایی اجازه داده می‌شود به‌منظور استفاده از دارایی‌های دولت برای انتشار صکوک اسلامی پیش‌بینی شده در این قانون و سامان‌دهی و مدیریت دارایی‌ها و اموال در مالکیت دولت و تمرکز اختیارات مربوط به نحوه نقل و انتقال اموال منقول و غیرمنقول و سایر دارایی‌های دولت، ضمن اجرای سامانه جامع اطلاعات اموال غیرمنقول دستگاه‌های اجرایی (سادا) حسب مورد نسبت به انجام اقدامات مورد نیاز برای مدیریت و استفاده از دارایی‌ها و اموال دستگاه‌های اجرایی موضوع ماده (۵) قانون مدیریت خدمات کشوری مصوب ۱۳۸۶/۷/۸ به‌استثنای انفال، اموال دستگاه‌های زیر نظر مقام معظم رهبری و موارد و مصادیق مندرج در اصل (۸۳) قانون اساسی به‌منظور پشتوانه انتشار صکوک اسلامی نظیر ارزیابی توسط کارشناسان رسمی، شناسایی، تعیین و تغییر بهره‌بردار، واگذاری و هرگونه نقل و انتقال یا فروش اموال مذکور با تصویب هیئت‌وزیران اقدام کند.»

۳. قانون آیین‌نامه داخلی مجلس شورای اسلامی، اردیبهشت ۱۳۹۹، ماده (۱۷۹): «بر اساس اصول هشتادم (۸۰)، هشتاد و دوم (۸۲)، هشتاد و سوم (۸۳) و یکصد و سی و نهم (۱۳۹) قانون اساسی، اقدامات دولت در موارد ذیل قبلاً باید به تصویب مجلس برسد: ۱- گرفتن و دادن وام یا کمک‌های بلاعوض داخلی و خارجی، ۲- استخدام کارشناسان خارجی در موارد ضروری، ۳- فروش بناها و اموال دولتی و نفایس ملی به‌استثنای نفایس ملی منحصر به فرد که در هر صورت قابل فروش نخواهد بود، ۴- صلح دعاوی راجع به اموال عمومی و دولتی یا ارجاع آن به دایره که طرف دعوی خارجی باشد و همچنین در موارد مهم داخلی در تمام موارد مذکور، دولت موظف است متن تفصیلی آنها را همراه با لایحه قانونی تقدیم مجلس نماید تا به‌صورت یک شوری مورد رسیدگی قرار گیرد، بدین ترتیب که پس از گزارش کمیسیون مربوط و صحبت دو مخالف و دو موافق در کلیات و جزئیات (هر کدام به مدت پانزده دقیقه) برای تصویب به رأی گذاشته می‌شود.»

۴. بسته تقنینی جامع میراث طبیعی ایران، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، شماره مسلسل ۱۹۵۶۵، دی ۱۴۰۲، ص ۱۰.

۴. الزامات اصل (۸۳) قانون اساسی

اگرچه همه قوانین و مقررات فوق‌الاشاره، ارتباط موضوع نفایس و میراث فرهنگی را مورد اشاره قرار داده‌اند، اما هیچ‌یک از آنها به تبیین موضوع نفایس مورد نظر اصل (۸۳) قانون اساسی نپرداخته‌اند. همچنین در این قوانین، شمول میراث فرهنگی در قلمرو نفایس به گونه‌ای که مورد نظر تدوین‌کنندگان قانون اساسی بوده است، نحوه و معیارهای تشخیص نفایس، و سایر ابعاد موضوع روشن نیست.

نخستین و بارزترین ابهام در اصل (۸۳)، عدم تعریف و تبیین نفایس و حدود و ثغور آن است. به طوری که مشخص نیست عنوان کلی «بناها و اموال دولتی» صرفاً شامل آثار فرهنگی تاریخی است یا اینکه دایره شمول آن فراتر از موضوع میراث فرهنگی بوده و آثار دیگری چون اموال هنری معاصر و یا آثار طبیعی ملی به عنوان مصادیق میراث طبیعی و یا اموالی چون جواهرات ملی و به طور کلی هر اثری که براساس عرف جامعه ارزش و ظرفیت نفاست را دارد را نیز دربر می‌گیرد. **لذا با توجه به فراگیر بودن مفهوم نفایس، تشخیص و حفظ و نگهداری مصادیق نفایس نیز محدود به یک دستگاه اجرایی نیست و همه نهادهای مرتبط را در بر می‌گیرد.** با وجود این، در این زمینه نیز ابهام وجود دارد. ذکر این نکته لازم است که اصل (۸۳) با اینکه به بناها و اموال دولتی اشاره کرده، اما مخاطب آن علاوه بر دولت، همه نهادها و قوای کشور و در مجموع عموم مردم ایران است. بنابراین، مسئولیت اجرای آن محدود به قوه مجریه و صرفاً یک نهاد دولتی نیست. لذا به نظر می‌رسد تفویض صلاحیت تشخیص نفایس صرفاً به یک نهاد دولتی، مغایر با روح اصل (۸۳) است و مشارکت همه نهادهای مرتبط در این زمینه ضرورت دارد. همچنین مشخص نیست مقصود از اموال دولتی، هر دو نوع اموال منقول و غیر منقول است.

با اینکه اصل (۸۳) به صراحت به اموال دولتی اشاره می‌کند، اما مشروح مذاکرات تدوین‌کنندگان قانون اساسی نشان می‌دهد که در این مذاکرات به لزوم احاله قانون عادی برای این حوزه اشاره شده بود. این تأکید، مبین توجه مذاکره‌کنندگان اصل (۸۳) به مبحث مالکیت خصوصی در امر نفایس نیز بوده است. توجه به این نکته لازم است که میراث فرهنگی با وجود دارا بودن مالکیت خصوصی، به کلیت جامعه تعلق دارد. از آن رو که میراث فرهنگی طبق قوانین موجود، تحت حاکمیت دولت قرار دارد. با توجه به ارتباط موضوع نفایس با میراث فرهنگی، به نظر می‌رسد، اموال فرهنگی تاریخی که در زمره نفایس قرار دارند، حتی با داشتن مالکیت خصوصی، می‌توانند در زمره مشترکات عمومی قرار داشته و اموال دولتی به شمار روند.

علاوه بر این، تکلیف شمول یا عدم شمول نفایس در اختیار نهادها و مؤسسات عمومی غیر دولتی ذیل اصل (۸۳) مشخص نیست و در خصوص دولتی بودن این اموال نیز ابهام وجود دارد.

با توجه به عدم تعریف نفایس، وجود ملاک‌ها و معیارهای تشخیص و تعیین مصادیق نفایس ضرورت دارد. از آنجاکه تاکنون فهرست نفایس ملی و منحصر به فرد توسط مرجع تشخیص نفایس یعنی وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی تهیه و منتشر نشده است، لذا تکلیف ثبت این مصادیق در فهرست‌های ملی هم مشخص نیست. با اینکه وزارت به ثبت اموال فرهنگی تاریخی در فهرست آثار ملی و فهرست‌های ذی‌ربط موضوع قانون اساسنامه سازمان میراث فرهنگی کشور اقدام می‌کند، اما با توجه به گستردگی دایره شمول نفایس، ثبت نفایس در این فهرست‌ها قابل انجام نیست و ایجاد فهرست‌های ویژه و تعیین ضوابط ثبت این اموال ضرورت دارد که در این زمینه نیز اقدامی به عمل نیامده است.

نظر به عدم تعیین فهرست نفایس و عدم ثبت آنها، ضوابط مربوط به نحوه نگهداری نفایس دولتی و یا عمومی غیر دولتی و یا حتی نفایس دارای مالکیت خصوصی هم مشخص نشده است. در صورت شمول اموال دارای مالکیت خصوصی ذیل اصل (۸۳)، شناسایی همراه با ضوابط مربوط به تهیه و ارائه شناسنامه ملی، نگهداری، جابه‌جایی، نمایش و همچنین ممنوعیت خروج نفایس ملی و نفایس منحصر به فرد دارای مالکیت خصوصی از کشور و نظارت بر اجرای این ضوابط نیز ضرورت داشته که در این خصوص نیز اقدامی به عمل نیامده است.

از دیگر الزامات تبیین اصل (۸۳)، پیش‌بینی ساز و کار اخذ مجوز انتقال نفایس غیر منحصر به فرد از مجلس شورای اسلامی با اصلاح قانون

آیین‌نامه داخلی مجلس شورای اسلامی، مصوب ۱۳۹۹ است.

همچنین پیش‌بینی‌های جزایی به‌عنوان ضمانت‌کیفری حمایت از نفایس همراه با حمایت از حقوق مالکیت معنوی نفایس عمومی و یا دارای مالکیت خصوصی ضرورت دارد. شایان توجه است که اصل (۸۳) نسبت به زمان تصویب، اصلی پیشرو و جامع همه ضروریات مربوط به حفاظت از میراث فرهنگی است.

اما با توجه به تحولات سال‌های پس از تدوین و تصویب قانون اساسی، وضع یک قانون جامع به‌گونه‌ای که روش اجرایی کردن این اصل را در تمام ابعاد مورد نیاز تعریف و تبیین کند، ضرورت داشته است. این تحولات را می‌توان شامل تکامل نگرش عمومی نسبت به میراث فرهنگی و لزوم حمایت همه‌جانبه از آن و لذا وضع قوانین مربوط به ایجاد تشکیلات اداری برای حمایت از میراث فرهنگی یعنی -ایجاد سازمان میراث فرهنگی کشور- و ارتقای آن به سازمان میراث فرهنگی و گردشگری و وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی، دسته‌بندی کرد. با توجه به این تحولات پیشرو، تصویب قانون اجرای اصل (۸۳) لازم بوده است. این اصل با به‌کارگیری عبارت کلی «بناها و اموال دولتی» این ظرفیت را دارد که با گذشت زمان و تحولات جدید، بسته به عرف و شرایط و ضرورت‌های وقت جامعه در خصوص نفاست آثار، موضوعات و مفاهیم گسترده‌ای را دربر گیرد. باین حال، وضع قانون تفسیر و اجرای اصل (۸۳) لازم است.

۵. نتیجه‌گیری و پیشنهاد

گزارش حاضر با ارائه توضیحات و دلایل توجیهی مفصل نشان می‌دهد که لایحه اهداف و وظایف وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی بدون توجه به تکلیف و اختیار مقرر در تبصره «۲» ماده واحده قانون تشکیل این وزارت، اولاً، پیش‌بینی‌های قوانین و مقررات قبلی را به‌خصوص در دو حوزه میراث فرهنگی و گردشگری تکرار کرده است و ثانیاً، از پیش‌بینی ضرورت‌ها و اقتضائات سه حوزه به‌صورت تغییرات در شرح وظایف وزارت، آن‌گونه که مورد نظر تبصره «۲» ماده واحده است، باز مانده است.

این لایحه همچنین با عدم شناخت صحیح از اقتضائات اصل (۸۳) بدون تعریف و تبیین حدود و ثغور نفایس و همه ابعاد مورد نیاز، تنها بخشی از الزامات این حوزه یعنی تعیین مرجع تشخیص نفایس ملی و ضوابط ورود و خروج نفایس را در قالب دو بند مشخص کرده است. به‌منظور رفع این ایرادها، پیشنهادهای این گزارش به شرح موارد ذیل است:

۱. آن دسته از بندهای ماده (۴) لایحه که تکرار اهداف و وظایف قانونی پیشین سازمان میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی هستند از متن لایحه حذف شوند. از جمله این موارد تکراری عبارتند از:

- ثبت اموال فرهنگی تاریخی و یا اموال واجد شئون ملی در فهرست آثار ملی (بندهای «۳۰ و ۳۲»)،
  - تعیین حرائم آثار و ابلاغ ضوابط حفاظتی آنها (بندهای «۳۲ و ۴۲»)،
  - بررسی‌های مردم‌نگاری و پژوهش‌های مردم‌شناسی و کاوش‌های باستان‌شناسی (بند «۲۴»)،
  - اظهار نظر در خصوص کلیه طرح‌های عمرانی جامع و تفصیلی در رابطه با مناطق فرهنگی تاریخی (بند «۳۴»)،
  - شناسایی و در اختیار گرفتن اموال دارای ارزش‌های فرهنگی تاریخی که توسط دستگاه‌های مسئول ضبط شده است (بند «۲۳»)،
  - معرفی میراث فرهنگی (بند «۲۴»)،
  - ایجاد و توسعه موزه‌ها (بند «۳۹»)،
  - پیشنهاد تأسیس مناطق نمونه گردشگری به هیئت‌وزیران (بند «۴۸»)،
  - صدور مجوز، تدوین و ابلاغ ضوابط تخصصی، ایجاد بهره‌بردار، نظارت، ارزیابی کیفیت و درجه‌بندی تأسیسات (بند «۴۷»)،
- تغییرات مورد نیاز وزارت احصا شده و به متن لایحه اضافه شوند. از جمله این ضرورت‌ها عبارتند از:
- ایجاد زمینه و بسترهای لازم برای مشارکت و مسئولیت عمومی مردم ایران به‌عنوان ذی‌حقوق اصلی میراث فرهنگی و میراث طبیعی در

- شناسایی، حفاظت و صیانت، پژوهش و معرفی مصادیق میراث فرهنگی و میراث طبیعی ایران،
- لزوم انطباق موضوعات میراث فرهنگی با اهداف حفاظت از محیط زیست در حوزه میراث فرهنگی ناملموس و تنوع فرهنگی،
  - توسعه راهبردها و برنامه‌های کلان در راستای تحقق گردشگری فرهنگی و طبیعی مبتنی بر ظرفیت‌های تنوع فرهنگی و تنوع زیستی ایران،
  - ایجاد و گسترش تفاهم و تعامل فرهنگی میان مردم ایران با کشورهای حوزه ایران فرهنگی از طریق شناخت و ترویج ارزش‌های فرهنگی مشترک و نیز کمک به شناسایی و حفاظت و صیانت از مصادیق میراث فرهنگی ملموس و ناملموس مشترک در این کشورها،
  - پیش‌بینی همکاری متقابل میان وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی و سایر دستگاه‌های اجرایی در ایفای وظایف مرتبط از جمله وظیفه حمایت از میراث طبیعی با مشارکت وزارت و سازمان حفاظت محیط زیست و نام‌نگاری و یکسان‌سازی نام‌های جغرافیایی ایران با مشارکت وزارت و سازمان نقشه‌برداری کشور
  - انجام تعهدات بین‌المللی در زمینه حمایت از میراث فرهنگی زیر آب، به‌عنوان یک تکلیف ملی از طریق ایجاد کارگروه ملی حمایت از میراث فرهنگی زیر آب،
  - ایجاد تمهیدات و راهکارهای جبرانی برای حمایت از مالکین خصوصی اموال فرهنگی تاریخی ثبت شده در فهرست آثار ملی،
  - حمایت از حقوق مالکیت معنوی آثار فرهنگی تاریخی به‌ویژه آثار متعلق به مالکین خصوصی،
  - تعیین مقررات و ضوابط مالکیت، نگهداری، حمل‌ونقل، نمایش و ورود و خروج اموال فرهنگی تاریخی منقول مجاز متعلق و در اختیار مردم،
  - تکلیف به تدوین دو قانون جامع حمایت از میراث طبیعی ایران و قانون میراث فرهنگی ناملموس ایران،
  - حمایت از حق نشر موزه‌ها و مجموعه‌های تاریخی در فضای مجازی، تهیه اطلس زبان‌های ایران و اطلس میراث طبیعی،
  - مشارکت با دستگاه‌های اجرایی مرتبط در امر همسان‌سازی نام‌های جغرافیایی از حیث انطباق با پیشینه فرهنگی تاریخی ایران.
۲. با توجه به مغایرت قانونی مربوط به موضوع نفایس، براساس دلایل توجیهی ارائه شده در این گزارش، حذف بندهای «۱۰ و ۴۱» ماده (۴) لایحه اهداف و وظایف وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی، ضرورت دارد.
۳. به موازات حذف بندهای «۱۰ و ۴۱» لایحه موصوف، تصویب قانون اجرای اصل (۸۳) قانون اساسی، پیشنهاد دیگر این گزارش است. در این راستا ضروری است یک بند به ماده (۴) لایحه اهداف و وظایف الحاق شود که طی آن، «انجام اقدام قانونی لازم برای اجرای اصل (۸۳) قانون اساسی» به‌عنوان وظیفه وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی، مقرر شود. شایسته است، در بند موصوف، لزوم تدوین متن پیش‌نویس لایحه مذکور توسط وزارت و با مشارکت همه دستگاه‌های اجرایی ذی‌ربط، قوه قضائیه و مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، پیش‌بینی شود.
- علاوه بر تقدیم لایحه قانون اجرای اصل (۸۳) به مجلس شورای اسلامی به‌عنوان وظیفه وزارت، اصلاح بند «۳» ماده (۷۹) قانون آیین‌نامه داخلی مجلس شورای اسلامی با موضوع واگذاری اموال دولت نیز مورد پیشنهاد این گزارش است.^۱

منابع و مآخذ

- [۱] قانون تشکیل وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی، مصوب ۱۳۹۸.
- [۲] قانون راجع به حفظ آثار ملی، مصوب ۱۳۰۹.
- [۳] ماده واحده قانون تجدید استخدام آندره گدار، مصوب ۱۳۲۳.
- [۴] قانون ثبت آثار ملی، مصوب ۱۳۵۲.
- [۵] قانون اساسنامه سازمان میراث فرهنگی کشور، مصوب ۱۳۶۷.
- [۶] قانون تشکیل سازمان میراث فرهنگی و گردشگری، مصوب ۱۳۸۲/۱۰/۲۳.
- [۷] قانون توسعه صنعت ایرانگردی و جهانگردی، مصوب ۱۳۷۰/۷/۷.
- [۸] آیین‌نامه ایجاد، اصلاح، تکمیل، درجه‌بندی و نرخ‌گذاری تأسیسات گردشگری، مصوب ۱۳۹۴/۶/۴.
- [۹] آیین‌نامه اجرایی نحوه تشکیل و اداره مناطق نمونه گردشگری، مصوب ۱۳۸۳/۲/۱۱.
- [۱۰] قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، اصل (۸۳).
- [۱۱] ماده (۱۱۵) قانون محاسبات عمومی، مصوب ۱۳۶۶.
- [۱۲] قانون تأسیس سازمان جمع‌آوری و فروش اموال تملیکی و اساسنامه آن، مصوب ۱۳۷۰.
- [۱۳] رأی هیئت عمومی دیوان عدالت اداری در مورد ابطال بند «۳» مصوبه ۱۳۷۳/۷/۳ شورای سازمان میراث فرهنگی کشور.
- [۱۴] قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت، ۱۳۸۰/۱۱/۲۷.
- [۱۵] آیین‌نامه اجرایی ماده (۸۸) قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت، ۱۳۸۱/۷/۱.
- [۱۶] مصوبه «اصلاح تبصره الحاقی ماده (۸) آیین‌نامه اجرایی ماده (۸۸) قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت»، ۱۳۸۳/۵/۲۶.
- [۱۷] بند «ز» ماده (۱۱۴) قانون برنامه پنج‌ساله چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی، مصوب ۱۳۸۳.
- [۱۸] آیین‌نامه مدیریت، سامان‌دهی، نظارت و حمایت از مالکان و دارندگان اموال فرهنگی-تاریخی منقول مجاز، مصوب ۱۳۸۴/۵/۱۰.
- [۱۹] قانون برنامه پنج‌ساله ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، (۱۴۰۰-۱۳۹۶).
- [۲۰] قانون احکام دائمی برنامه‌های توسعه کشور، ۱۳۹۵/۱۱/۱۰.
- [۲۱] دستورالعمل تشکیل کمیته تشخیص نفایس و تعیین کاربری هم‌شان آثار غیر منقول.
- [۲۲] قانون آیین‌نامه داخلی مجلس شورای اسلامی، مصوب ۱۳۹۹.
- [۲۳] رأی و اعلام نظر معاونت حقوقی رئیس‌جمهور درباره واگذاری زمین در محدوده ژئوپارک و غار نمکدان قشم، مورخ ۱۳۹۹/۱۱/۱۸.
- [۲۴] «صورت مشروح مذاکرات مجلس بررسی نهایی قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، جلسات سی و دوم تا پنجاهم».
- [۲۵] آسیب‌شناسی جایگاه نفایس ملی در نظام قانونگذاری، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، مسلسل ۱۷۷۵۰، شهریور ۱۴۰۰.
- [۲۶] الزامات تقنین در اجرای اصل (۸۳) قانون اساسی، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، مسلسل ۱۹۱۸۸، مرداد ۱۴۰۲.
- [۲۷] بسته تقنینی جامع میراث طبیعی ایران، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، مسلسل ۱۹۵۶۵، دی ۱۴۰۲.

گزیده سیاستی

با توجه به لزوم در نظر گرفتن پیچیدگی و الزامات ویژه اجرای اصل ۸۳ قانون اساسی پیشنهاد می‌شود، بندهای «۱۰ و ۴۱» از ماده (۴) لایحه اهداف و وظایف وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی (مربوط به موضوع نفایس) حذف شده و تکلیف وزارت به ارائه لایحه در این خصوص مشخص شود.

مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی

تهران، خیابان پاسداران، روبروی پارک نیاوران (ضلع جنوبی، پلاک ۸۰۲)

تلفن: ۷۵۱۸۳۰۰۰ صندوق پستی: ۱۵۸۷۵-۵۸۵۵ پست الکترونیک: mrc@majles.ir

وبسایت: rc.majles.ir